

**Yıldırım Koç** (1951 —); 1973 yılında ODTÜ İdari İlimler Fakültesi Ekonomi ve İstatistik Bölümü'nü bitirdi. 1983 yılında AÜ-SBF'de sosyal politika dalında yüksek lisans derecesi aldı.

1974'te *Tüm İktisatçılar Birliği*'nin kurucuları ve yöneticileri arasında yer aldı; *TİB Bülteni*'nin yazışları müdürlüğünü yaptı. 1975–1980 döneminde *Maden-İş* (DİSK), *Yeraltı Maden-İş*, *Tek Eğitim Büro-İş* ve *Devrimci Metal-İş Sendikalarında* toplu sözleşme, eğitim, araştırma uzmanı olarak çalıştı.

1980–1983 yıllarında asistan olarak çalıştığı ODTÜ'den Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın emriyle çıkarıldı.

1993–2003 tarihleri arasında *TÜRK-İŞ Genel Başkan Danışmanı* olarak çalıştı ve bu dönemde TÜRK-İŞ'in *Uluslararası Çalışma Örgütü* (ILO), *Uluslararası Hiir İşçi Sendikaları Konfederasyonu* (ICFTU) ve *Avrupa Sendikalar Konfederasyonu* (ETUC) ile ilişkilerinden de sorumlu oldu. TÜRK-İŞ'teki görevinden 30 Eylül 2003 tarihinde istifa etti.

1985–2008 yılları arasında *Türkiye Yol-İş Sendikası Eğitim Dairesi Başkanı* olarak çalıştı. 1998 yılından beri *ODTÜ İktisat Bölümü*'nde kısmî zamanlı öğretim görevlisi olarak ders veriyor. *Aydınlık Gazetesi* yazarı. *Teori Dergisi* Yazı Kurulu ve *Mülkiye Dergisi* Danışma Kurulu Üyesi.

Çalışma yaşamı konusunda yayımlanmış 35'ten fazla kitabı ve aynı alanda birçok makalesi bulunuyor.

Yazarın daha önce "*DİSK Tarihi: efsane mi gerçek mi? (1967–1980)* [Canan Koç ile birlikte]", "*KESK Tarihi-I (1985–1995): risk alanlar, yolu açanlar* [Canan Koç ile birlikte]", "*KESK Tarihi-II (1985–1995): yerleşenler* [Canan Koç ile birlikte]", "*Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi: Osmanlı'dan 2010'a*", "*Yanlış Doğru Cetveli*", *Avrupa İşçi Sınıfları:kapitalizmin mezar kazıcılığından siyasetizliğe* başlıklı kitaplarını yayımladık.Yazarın yayımlanmış, yayımlanmamış çalışmalarına ve arşivine [www.yildirimkoc.com.tr](http://www.yildirimkoc.com.tr) adresinden ulaşılabilir.



EPOS YAYINLARI– 78  
inceleme kitapları– 18

*Yıldırım KOÇ*  
AKP ve EMEKÇİLER  
(2002-2012)

Yayıma Hazırlayan:  
M. Serdar Kayaoğlu

Düzeltili:  
Rafet Özen

Kapak Tasarımı: epos  
uygulama: karizma

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:  
epos

Baskı ve Cilt:  
Sözkesen Matbaacılık (0.312) 395 21 10  
Birinci Basım: Ankara, Nisan 2012  
ISBN: 978-975-6790-93-9  
Sertifika no: 16468

EPOS YAYINLARI  
GMK Bulvarı 60/20 (06570) Maltepe-Ankara  
Tel.Fax: (0.312) 232 14 70 - 229 98 21  
eposkitap@eposyayinlari.com  
www.eposyayinlari.com

Yıldırım KOÇ  
**AKP ve EMEKÇİLER**  
*(2002-2012)*



# *İçindekiler*

Tablolar	9
<i>Sunuş</i>	11
<i>Giriş</i>	23
<b>I. “Türkiyeli İslâmcılar”ın İşçi Sınıfına Yaklaşımları</b>	<b>39</b>
<b>II. AKP Program ve Seçim Bildirgelerinde “Çalışma Yaşamı”na Yaklaşım</b>	<b>54</b>
<b>III. Türkiye İşçi Sınıfının Durumu</b>	<b>62</b>
Türkiye’de İşçi Sınıfının Durumu	63
İşsizlik	71
<b>IV. 2002-2012 Döneminde Ücretler-Gelirler</b>	<b>79</b>
Ücretler, Aylıklar ve Asgari Ücret	79
Tüketici Kredileri, Kredi Kartları ve İşçi Sınıfı	85
Konut ve Otomobil Sahipliği	90
Şans/Talih/Kader Oyunları	92
Sosyal Devlet mi, Sadaka Devleti mi?	94
<b>V. Sendikalaşma</b>	<b>99</b>
İşçi Sendikalarının Üyeleri	99
Kamu Çalışanı Sendikalarının Üyeleri	104
Sendikalar Niçin Zayıfladı?	106
Sendikaların Sınırlı Tepkisi AKP’nin Politikalarını Değiştiremedi	110
Sendikalar Niçin Yetersiz Kaldı	120
Sendikaların Talepleri	127
Türk-İş’in Toplu İş İlişkileri Kanun Tasarısı Hakkındaki Görüşleri	138
Kamu Personel Kanunu Tasarısı Taslağı	145
Yeni Türk Ceza Kanunu Kabul Edildi	146
Özel Güvenlik Görevlilerine Sendikalaşma Hakkı	147
Özel Öğretim Kurumlarındaki Öğretmenlere Sendikalaşma Hakkı	148
Sendikacıların Siyasal Faaliyetine Kısıtlama	150
Açılan Kapatma Davaları ve Yargı Kararları	151
Orman-İş Sendikası’na Kanundışı ve Hukukdışı Baskılar	152

Sendikal Örgütlenmeye Müdahale . . . . .	157
Sendikaların Hükümete Yaranmak Amacıyla Yaptıkları İşlerden Örnekler . . . . .	158
Şeker-İş'in Genel Başkanı Ömer Çelik'in "Koşan Başbakan"ı . . .	160
Türk-İş Genel Sekreteri'nin Başbakan'a Övgüleri (7 Mart 2011)...	162
Sendikal Programlar . . . . .	165
Sendikaların Krizle Mücadele Programları . . . . .	166
Anayasada 2010 Değişiklikleri . . . . .	179
<b>VI. Özelleştirmeler ve Emekçi Sınıf ve</b>	
<b>Tabakaların Tepkileri</b>	<b>193</b>
Özelleştirme ve İslâmcı Hareketin Önder Kadrolarının Kapitalistleşmesinde "İlkel Birikim" . . . . .	193
AKP ve Özelleştirmeler . . . . .	195
Sendikalar ve Özelleştirme . . . . .	200
Hükümetlerin Tepkiyi Frenleme Girişimleri . . . . .	210
Özelleştirme Karşıtı Eylemler . . . . .	210
Tekel İşçilerinin Ankara Eylemi . . . . .	214
Taşeronluk, Hizmet Alımı, Fason Üretim . . . . .	232
<b>VII. 4857 Sayılı İş Kanunu</b>	<b>238</b>
Kanunun Kabul Ediliş Sürecinde Konfederasyonların Çabaları ve Hataları . . . . .	238
4857 Sayılı İş Kanununda İşçi Aleyhine Düzenlemeler . . . . .	244
<b>VIII. Kamu Yönetimi Reformu Tasarısı ve</b>	
<b>Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Kapatılması</b>	<b>259</b>
<b>IX. AKP'nin Çeşitli Girişimleri ve Uygulamaları</b>	<b>279</b>
Sağlık ve Sosyal Güvenlik Sistemindeki Yıkım . . . . .	273
Uluslararası Sözleşmelerin Doğrudan Uygulanırlık Kazanması . . . .	284
Onaylanan ILO Sözleşmeleri . . . . .	287
Türkiye, Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nı, Çekincelerle Kabul Etti . . . . .	288
Umumi Mukavele Hakkı Kaldırıldı . . . . .	289
Teşmil ve Sermayenin Baskısıyla Geri Adım . . . . .	291
Eve-İş-Verme Sistemi İçinde Çalışanlara İlişkin Düzenleme . . . . .	294
Özel İstihdam Bürolarının Kurulması . . . . .	296
Özel İstihdam Bürolarına İşçi Kiralama Yetkisinin Verilmesi Girişimi . . . . .	298
Yabancıların Türkiye'de Çalışması . . . . .	302
Sağlık Hizmetlerinde Esnek Çalışma . . . . .	303
Serbest Bölgelerde İstihdam . . . . .	307
İşten Çıkarmalar . . . . .	307

Kamu Kesiminde Zorla Emeklilik Uygulaması . . . . .	309
Torba Yasa . . . . .	310
Geçici İşçilerin Kadroya Geçirilmesi . . . . .	313
Kıdem Tazminatı Fonu . . . . .	314
Grevler ve Grev Ertelemeleri . . . . .	317
İşçilerin ve Kamu Çalışanlarının Barışçıl Gösterilerine Karşı Polisin Şiddet Kullanması . . . . .	318
1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü . . . . .	319
Toplumsal Diyalog Platformları . . . . .	319
Çalışma Yaşamına İlişkin Yönetmelikler . . . . .	322
Asgarî Ücret Tartışmaları . . . . .	322
Fonların Tasfiyesi . . . . .	327
İstihdam Paketi ve İşsizlik Sigortası Fonu'nun Yağmalanması . . . . .	328
Ulusal İstihdam Stratejisi . . . . .	331
İktidarı Sağlama Girişimleri . . . . .	334
İşçileri ve Kamu Çalışanlarını Aşağılayıcı Tavrı ve Davranışları . . . . .	336
İş Sağlığı ve Güvenliği . . . . .	339
Toplu Görüşmeden Görüşmesizliğe . . . . .	343
<b>Sonuç</b>	345
<b>Kaynakça</b>	349

## SUNUŞ

Yok edin insanın insana kulluđunu,  
Bu davet bizim.  
*Nazım Hikmet Ran*

Türkçemiz ancak uzun uzun anlatılabilecek durumları özetleyen veciz ifadeler açısından son derece zengindir. Günümüzde Adâlet ve Kalkınma Partisi (AKP) ile emekçi sınıf ve tabakalar arasındaki ilişkiyi anlamada “gamsız öküz kasabın bıçağını yalarmış” bu niteliktedir. Benzer bir ifade de “yalaka inek, kasabın bıçağını bile yalar”dır.

Ortada bir kasap vardır. Genel olarak sermayedar sınıf ve özel olarak ABD ve AB emperyalistleri kasap olarak düşünülebilir.

Kasabın elinde bir bıçak bulunmaktadır. AKP’nin işlevi budur.

Emekçi sınıf ve tabakalara “inek” veya “öküz” demek söz konusu değildir. Ancak sayıları 15 milyona yaklaşmış ücretlilerin ve ayrıca işsizlerin ve emeklilerin çok büyük çoğunluğunun bugünkü tepkisizlikleri ve AKP’ye yaranma çabaları hatırlanđında, “teşbihde hata olmaz” demek gerekiyor. Ayrıca bugünün emekçi sınıf ve tabakalarının, kültürümüzdeki feodal kalıntıların ve kapitalizmin bencillik, çıkarıcılık, uçkâğıtıcılık, sahtekârlık, gösterişçilik, ilkesizlik eğitiminden geçtiğini de unutmamakta yarar vardır. Emekçi sınıf ve tabakalarımız, emperyalizme ve kapitalizme karşı mücadeleye girmedikçe, kapitalizmin bu pisliklerinden kurtulmaları, arınmaları ve kendi içlerinden başlayarak alternatif insanı yaratmaları mümkün değildir.

Ne yazık ki gamsızlık ve yalakalık, emekçi sınıf ve tabakalarımızın büyük çoğunluğunun günümüzdeki hâletiruhiyesidir.

Emekçilerimizin sorunları artıyor ve daha da artacak.

Emekçilerimizin bir bölümü buna tepki gösteriyor; ancak çok büyük bir bölümü, ciddi bir mutlak yoksullaşmanın yaşanmadığı koşullarda “gamsız”; sermayenin kontrolündeki kitle iletişim araçlarında dizi ve evlendirme programları izliyor, futbol hastası, okumuyor, “elle gelen düğün bayram” diyor, “biz Türküz, bize bir şey olmaz” anlayışıyla hareket ediyor. Türbelere bağlanan bez parçalarından veya adanan adak-

lardan medet umanlar, İslâmîyette yeri bile olmayan ruhban sınıfına öykünen hoca/şeyh takımına biat edenler “gamsız” kesimindedir.

Emekçi sınıf ve tabakaların bir bölümü ise açıkça yalalaklık ediyor. AKP'ye yalalaklık ediyor, cemaat ve tarikatlara yalalaklık ediyor, aşiret reislerine yalalaklık ediyor, sermayedarlara yalalaklık ediyor, emperyalistlere yalalaklık ediyor. Yalalaklık edenler arasında kişiler de var, işçi/memur örgütleri de, kent ve kırsal küçük burjuvazisinin örgütleri de.

Günümüzde bazı kişi ve örgütler de, “*uvriyerizm*” (“işçicilik”) denilen hastalığa yakalanmış olarak, bu gamsız ve yalalaklara dalkavukluk ve hattâ yalalaklık ederek onların desteğini alabileceğini sanıyor.

Kasap ve bıçak tarih önünde suçludur. Ancak bıçağı yalayan gamsızlar ve yalakalar hiç mi suçlu değil?

1988 yılında Karayolları Gn.Md. ve bağlı işyerlerindeki işçilerin üye olduğu Yol-İş Sendikası'nda eğitim dairesi başkanıydım. Taban eğitimleri yapıyorduk. Erzurum'dan Artvin'e giderken Horasan'da Karayolları işyerine uğradık. Çay içip işçilerle sohbet ediyorduk. Türkiye tarihinin belki en önemli mutlak yoksullaşma dönemlerinden birini yaşıyorduk. Gerçek ücretler dibe vurmuştu. Karayolcu üyeler sürekli yakınıyorlar, sendikayı suçluyorlardı. 1987 genel seçimlerinde kime oy verdiklerini sordum. Cevap gelmedi. Mırın kırın ettiler. Nihayet yaşlı bir işçi, “bunların hepsi bir çuval makarnaya, bir teneke yağa oylarını sattı, seslerini çıkaramazlar” dedi.

1975 yılında DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikası'nda çalışıyordum. İstanbul'da Silâhtarğa'daki bölge temsilciliğinde duvarda “işçi daima haklıdır” diye bir levha vardı.

İşçi daima haklı mıdır?

Halkımız daima doğru olanı mı yapar?

Yoksa halkımız, bu acımasız ve ahlâksız kapitalist düzenin çürütücü etkilerini mi yaşamaktadır? “Gamsızlık” ve “yalalaklık” epeyce yaygın mıdır?

Şükrü Erbaş'ın “*Köylüleri Niçin Öldürmeliyiz?*” başlıklı bir şiiri vardır. Kapitalist düzenin kırsal bölgelerde yarattığı insanın olumsuz özellikleri ancak böyle güzel özetlenebilir. Ancak bu şiir nedeniyle Şükrü Erbaş'a birçok haksız eleştiri de yöneltildi.

Birçok politikacı ve yazar, halk dalkavukluğu yapmayı seviyor. Dalkavukluk yaparsanız size kimse kızmıyor. Düşünme yeteneğiniz ve düşündüklerinizi ifade cesaretiniz varsa, hedef olabiliyorsunuz. Şükrü Erbaş'ın başına da bu geldi.

Halkımızın önemli bir bölümü, ufak hesaplar peşindedir. Bir teneke



yağa oy satar; kolaycıdır, hayali bir vaade kolayca kanar; dün söylediğini bugün reddeder; en yakınlarını bile aldatmaktan çekinmez; karısını ve çocuklarını döver; fırsat bulursa karısını aldatır; eline fırsat geçtiğinde kul hakkı yemeye hazırdır, ancak sürekli dinden imandan söz eder; televizyondan izlediği kötü programlardan yarım yamalak kapıldığı yalan-yanlış bilgilerle kendisini uzman sanır, her konuda laf söyler; vatan-millet edebiyatını çok sever, ancak emperyalistlerin attığı üç-beş kuruşa saldırır; sömürüye karşı mücadele etmek yerine, şans/talih oyunlarıyla gemisini kurtarmaya çalışır; birileri sırtına bindiğinde sesini çıkarmaz; ancak birisi ona “eşek” dese celalendir.

Bu listeyi uzatabilirsiniz. Bu listede yer alan ve diğer bazı özellikler, kapitalist üretim biçiminin insan kişiliğinde yarattığı çarpılmanın ve çürümenin ürünüdür. Kapitalizm, insanları insanlıktan çıkartır; çürütür ve çaresizleştirir; paraya, mal-mülke tapar hale getirir. Kapitalizmde para ve mal-mülk iyice putlaşır; insanlar kendi yarattıkları putların esiri olur.

Bu pislikler ancak kapitalizme karşı verilecek mücadelede büyük zorlukların ateşinden geçilirken temizlenir. Tabii bu süreçte, kapitalizme rağmen çürümeyen ve insanlığını koruyabilen insanların belirleyici rolü olacaktır.

Tommaso Campanella'nın (1568-1639) “*Halk*” şiiri bugün de geçerlidir (Sabahattin Eyuboğlu'nun çevirisi):

### HALK

Halk dediğin değişken, kaba bir yaratık  
 Gücünü bilmez, katlanır sopalara ağır yüklere  
 Tutar burmundan çeker götürür onu  
 Bir silkinişte yere sereceği cılız bir çocuk  
 Korkar ondan, boyun eğer bütün heveslerine  
 Bilmez nasıl korkulduğunu kendinden  
 Efendileri uyutur onu afyonla,  
 Olacak şey mi? Kendi eliyle zincire vurur kendini  
 Bütün altınlarını verir de kırala  
 Bir tek altın için döğüşür, ölür.  
 Her şey onundur yerle gök arasında  
 Ama bilmez öyle olduğunu  
 Ve bunu kendine söyleyeni  
 Vurur yerden yere, öldürür

## GİRİŞ

Türkiye 1983-1991 döneminde ANAP iktidarlarını, 1991-2002 döneminde koalisyon hükümetlerini ve 2002 Kasım'ından günümüze kadar da AKP iktidarlarını yaşadı, yaşıyor.

Bazı istisnalar dışında, işçiler, memurlar ve işçi sınıfının bu kesimlerinin sendikal örgütleri açısından bu yaklaşık 10 yıllık son dönem, “gamsız öküz kasabın bıçağını yalarmış” biçiminde özetlenebilir. Bazıları için de “yalaka inek, kasabın bıçağını bile yalar” ifadesi daha doğrudur.

AKP'nin bu dönemde işçi/memur/ücretli hak ve özgürlüklerine yaklaşımı, bir taraftan İslâmcı hareketin önder kadrolarının kapitalistleşmesiyle birlikte İslâmcı çizgide daha da hâkim olan anlayışın yansımasıydı, diğer taraftan sermayenin (ve emperyalizmin) talepleri doğrultusunda idi. AKP bu ikisini birleştirdi; insanları kullaştırmada hem işyerindeki ilişkileri, hem de cemaat-tarikat ilişkilerini kullandı. Bu politika, uluslararası ve yerli sermayenin, emperyalizmin Türkiye'de yıllardır gündeme getirdiği talepler doğrultusunda idi.

Tek başına iktidar olabilen AKP, daha önceki koalisyon hükümetlerinin gerçekleştiremediği düzenlemeleri hayata geçirecek anlayışa, güce ve kararlılığa sahipti. Diğer bir deyişle, son on yıllık dönemdeki uygulamalar, daha önceki hükümetlerin sermaye yanlısı politikalarının, İslâmcı harekette günümüzde hâkim olan kapitalizm savunucusu ve kapitalist sömürüyü meşru gösterici çizginin katkılarıyla, daha da kararlı bir biçimde uygulanmasıdır; sömürünün ve kullaştırmanın artırılmasıdır.

AKP'nin, çalışma yaşamının esnekleştirilmesi, özelleştirme, yerleşme, sosyal güvenlik gibi alanlardaki uygulamaları, hem kapitalistlerin ve emperyalistlerin, hem de cumhuriyet karşıtı İslâmcı hareketlerin programının ortaklaştığı konulardı. İslâmcı hareketlerin yönetim kadrolarının esnafıktan patronluğa (kapitalistliğe) geçişleri, bu bütünleşmeyi kolaylaştırdı. 1917 sonrasında ve özellikle Soğuk Savaş döneminde emperyalistlerle İslâmcıların anti-komünizm temelindeki ittifakı, Türki-

ye'de İslâmcıların yönetim kadrolarının sermayedarlaşmasıyla daha sınıfsal bir zemine kavuştu. Her iki kesimin de Türkiye'de ulus-devlete karşı tavır alışları, bu sınıfsallaşan ittifakı daha da güçlendirdi.

İşçi sınıfı bu on yıllık dönemde önemli hak kayıplarına uğradı. Ayrıca ülkede demokratik hak ve özgürlüklere yönelik önemli saldırılar da yaşandı ve yaşanıyor. Ancak işçi sınıfının bu gelişmeler karşısındaki tepkisi çok yetersiz kaldı. Ara sıra gündeme gelen eylemlerin gücü ve etkisi sınırlıydı.<sup>1</sup> Eylemler genellikle, güç gösterisinden çok, güçsüzlük gösterisi biçiminde gelişti. Bazı sendikalar, alınan ve açıklanan eylem kararlarına karşın, hiçbir eyleme hiçbir biçimde katılmadı. Konfederasyonlar, alınan eylem kararlarına katılmayan sendikalar hakkında herhangi bir soruşturma açmadı, herhangi bir yaptırım uygulamadı. Sendikalar, uygulamaya çalıştıkları eylemlere katılmayan üyelerini cezalandırmadı, teşhir etmedi, hattâ uyarımadı. Etkisi olmayan bu çabalar, hükümetin politikasını değiştirmeye yetmedi.

İşçilerin/memurların ve ayrıca emeklilerle işsizlerin büyük bölümü de gerek milletvekili seçimlerinde, gerek yerel seçimlerde, AKP'yi destekledi.

Halbuki, ileride ayrıntılı olarak ele alınacağı gibi, son on yıllık dönemde işçi sınıfı nicel olarak gelişti; ücretlilerin mutlak sayısı ve toplam istihdam içindeki payı yükseldi. İşçi ve memur emeklileri ve işsizlerle birlikte düşünüldüğünde, işçi sınıfı toplumda üçte ikiyi aşan bir çoğunluğa ulaştı. Ayrıca işçi sınıfı, 1986 grevleriyle başlayan, 1989 bahar eylemleriyle yaygınlaşan, 4-8 Ocak 1991 Madencilik Yürüyüşüyle zirveye ulaşan ve 1990'lı yıllarda da yaygın grevler ve gösterilerle ve genel grev girişimleriyle önemli bir mücadele deneyimine sahipti.

Ancak 2002 Kasım'ından sonra bu mücadelede ciddi bir gerileme yaşandı.

Bu noktada sorulması gereken soru, işçi sınıfının kendiliğindenci hareketinin önkoşullarıdır.

2009 yılının son aylarında ve 2010 yılının ilk üç ayında özellikle Tekele işçilerinin mücadelesiyle yaşanan hareketliliğin, yükselen genel ve sürekli bir dalganın habercisi olmadığı ortaya çıktı.

Bu durumda, işçi sınıfının kendiliğindenci hareketinin hangi koşullarda doğduğunu anımsamakta yarar vardır.

<sup>1</sup> Bu dönemde özel sektör işyerlerinde en fazla eylem yapan örgüt, DİSK'e bağlı Birleşik Metal-İş Sendikası oldu. Birleşik Metal-İş'in eylemleri ve direnişleri için bkz. Birleşik Metal-İş Sendikası, *18. Merkez Genel Kurulu Çalışma Raporu (2007-2011)*, İstanbul, 2011, s.321-354.

İşçi sınıfının, siyasal önderlik olmaksızın kendiliğindenci hareketinin gelişmesinin bazı nesnel önkoşulları bulunmaktadır. Ayrıca, doğru ve etkili bir siyasal önderlik olsa bile, bu koşullar oluşmadan işçi sınıfı harekete geçmez. Mao'nun ifadesiyle, “*bir kıvılcım bir bozkırı tutuşturabilir.*” Ancak unutulmaması gereken nokta, bunun önkoşulunun bozkırdaki otların kurumuş olması olduğudur. Bozkır kurumamışsa, kıvılcımlarla bozkır kurutulamaz ve tutuşturulamaz.

Bu nesnel önkoşullar oluşmadan, sayıları ve nüfus içindeki oranları artsa bile, ücretlilerin kitlesel biçimde yaygın eylemler yapması olanaksızdır.

Diğer bir deyişle, işçi sınıfı hareketi zaman içinde düz bir çizgi izlemez. Ekonomik durgunluk ve buhranlar, siyasal sorunlar, savaşlar, iç savaşlar ve diğer bazı etmenler, işçi sınıfının örgütlenme ve mücadele çizgisinde yükselme ve alçalmalara, birleşme ve bölünmelere, ilerleme ve gerilemelere neden olur.

İşçi sınıfının mücadelesinin kitlesel biçimde kendiliğinden gelişmesinin birinci önkoşulu, ciddî düzeyde mutlak yoksullaşmadır; çok önemli hak kayıplarıdır.

Gerçek gelirlerde ve mevcut haklarda önemli bir geriye gidiş yaşıyorsa, tepki eğilimi gelişir.

Bazı durumlarda mutlak yoksullaşma tehdidi çok somut ve kesindir. Bu durum da eylem eğilimini güçlendirir. İşçiyi eyleme iten, yaşam standardının düşüklüğü veya yüksekliği değil, bu standardın düşmesi veya düşme tehlikesidir. Ancak bu düşüş, işçinin diğer aidiyetleriyle (kimlikleriyle) bağlantılı bir sorunun sonucuysa, kitlelerce “kabul edilebilir” nedenlere bağlıysa ve diğer sınıf ve tabakalar da aynı sorunu yaşıyorsa, mutlak yoksullaşmaya karşın önemli bir tepki gelişmeyebilir.

Toplumda diğer kesimler zenginleşirken, işçilerin/memurların koşullarının iyileşmemesi (nispi yoksulluk) durumunda ise mücadele eğilimi daha zayıftır. Ancak, Türkiye işçi sınıfı tarihinde dönem dönem görüldüğü gibi, nispi yoksullaşma da işçi sınıfı mücadelesinin gelişmesine neden olabilir.

Ücretlerdeki mutlak (gerçek) düşüş işçi/memur kitlelerince kolayca algılanabilir. Ancak bazı ekonomik, siyasal ve toplumsal gelişmelerin gerçek ücret düşüşlerine ve diğer alanlarda hak kayıplarına yol açacağı tespitini yapmak, bu konuda işçileri önceden bilgilendirmek, bilinçlendirmek ve harekete geçirmek, işçi sınıfı örgütlerinin ve özellikle de sendikaların ve siyasal partilerin görevidir.

# I.

## “TÜRKİYELİ İSLÂMCI LAR”IN İŞÇİ SINIFINA YAKLAŞIM LARI

İslâmcıların sendikacılıkla ilgilenmelerinde en önemli etmen, komünistlerin bu alandaki etkisini dengeleyecek bir güç olarak düşünölmeleriydi. Türkiye’de 1975 yılında DİSK’in yönetimine TKP’lilerin gelmesi ve ardından DİSK’in militan bir mücadeleye yönelmesinden hemen sonra, 1976 yılında Hak-İş’in kurulması rastlantı değildir. Bu yıllarda “İslâmcı kimliği önde ve işçileri sendika üyesi (veya potansiyel sendika üyesi) büyük işyerleri” bulunmadığından, İslâmcı olmasa da sendika karşıtı ve özellikle anti-komünist işverenler İslâmcı sendikaları tercih edebiliyordu. Ancak bunların sayısı çok sınırlı kaldı.

1990’lı yıllardan itibaren İslâmcı kanadın önder kadrolarının bazıları sınıf değiştirip esnaflıktan orta ve büyük boy kapitalistlere dönüştükçe, bu işletmelerde istihdam edilen işçileri kontrol altında tutmanın, daha iyi çalışmalarını sağlamanın, sendikalaşma yoluyla tepkilerini ifade etmelerini önlemenin aracı olarak inancın kullanılması gündeme geldi.

İslâmcı hareketin önder kadroları bir kısmı 1960’lı, 1970’li yıllarda küçük işletmeler kurmaya çalıştıklarında Türkiye’nin tekelci burjuvazisi ile belirli bir çelişki yaşadılar. “Erbakan o günlerde hükümetin büyük tüccar ve sanayiciyi desteklemesinden ve Anadolu’nun küçük girişimcisinin ‘üvey evlat’ muamelesi görmesinden şikâyet ediyordu. Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği ise, Erbakan’a göre, ‘komprador-mason’ büyük tüccar ve sanayicileri temsil ediyordu. Millî Nizam Partili taşralı küçük müteşebbis sınıfsal çıkarlarını dinsel-kültürel bir siyasal söylem aracılığıyla geniş kitlelere ulaşmayı hedefleyerek korumak üzere ‘milliyetçi ve mukaddesatçı’ bir parti olarak kuruldu... 1970’ler boyunca Millî Görüş hareketinin siyasî söylemi içinde sosyal adâlet meselesi de önemli bir yer tuttu.”<sup>1</sup>

AKP öncesindeki dönemde Kombassan, İhlas, Faisal Finans gibi is-

---

<sup>1</sup> Güven Bakırözmez-Yücel Demirer, “AK Parti’nin Sınıf Siyaseti,” *Mülkiye Dergisi*, Güz 2006, Cilt XXX, Sayı 252, s.20.

lamcı girişimler battı.<sup>2</sup> İslâmcıların kurduğu şirketler AKP döneminde ise hükümet desteğiyle hızla büyüdüler. “MÜSİAD üyelerinin önemli bir kısmının 1980’lerde Arap finans kurumlarınca fonlanan, Vakıflar Yasasındaki değişikliklerle kentsel rantlardan daha fazla yararlanan cemaatlerin oluşturduğu havuzda serpilen şirketler olduğu kimi yazarlarca açık ya da örtük olarak dillendirilen bir durumdur.”<sup>3</sup>

İslâmcı örgütlenmelerin (cemaat/tarikat/vakıf/dernek/siyasal parti) yönetim kadrolarının çoğu esnafıktan patronluğa geçti; geliri ve yaşamıyla burjuvalaştı. Bir kısmı siyasî olarak güçlenmek için patronlaştı, bir kısmı da dünya nimetlerine düştüğü için. Bazı ifadelerle göre, “mücahitler müteahhitleşti.”

Şerif Mardin, Nakşibendiliğin Osmanlı’dan bugüne değişen siyasal stratejisini, ‘sosyal gerçeklikle özel bir etkileşim biçimi, kendine has bir praxis’ olarak tanımladığı ‘operasyonel kod’ kavramına başvurarak açıklar, buna göre, Nakşibendi kod, ‘1930 ve 1980 yılları arasında gündelik hayatta çalışma ve Cumhuriyetin idarî ve iktisadî kuruluşuyla uyumlaştırılma zorunluluğu’ çerçevesinde şekillendi. Nakşibendiler bu dönemde bir yandan kendi kurumsal ağlarını oluştururken bir yandan da pazar ilişkileriyle tanıştılar ve bu ‘yeni bir yapısal olguya, bir sınıf tipinin gelişmesine neden oldu: pazarcılar (esnaf) iş adamı oldu.’ (Mardin, Şerif, “Operasyonel Kodlarda Süreklilik, Kırılma ve Yeniden İnşa: Dün ve Bugün Türk İslâmî İstisnacılığı,” *Doğu Batı*, Sayı 31, 2005, s.44) Bu süreç burslar, dershaneler, kuran kursları, imam-hatip okullarının açılışı gibi eğitim alanında gösterilmeye başlanan faaliyetlerin finansmanını kolaylaştırdı. Özellikle İlim Yayma Cemiyeti aracılığıyla İmam Hatip Liseleri’nin açılışına büyük önem verildi. Cemiyetin başkanlığını yapan isimlerden biri olan Yusuf Türel, ünlü Nakşi şeyhi Mehmet Zahit Kotku’nun çok yakınındaki müritlerinden biriydi, cemiyeti kuran isimlerden biri olan Seniüddin Başak da Sait-i Nursi’nin avukatı ve bir Nakşibendi’ydi.”<sup>4</sup>

Nakşibendi ‘operasyonel kodu’nun esnafları işadama yapma sürecinde, söz konusu girişimciler ‘küçük ve orta çaplı işletmecilikten çıkarak; tekstil, ağaç, gıda ve tarıma dayalı sanayilerde ciddi boyutlu yatırımlara giriştiler, aynı dönemde İran, Suudi Arabistan ve diğer petrol zengini ülkelerle doğru bir dışa açılma süreci de gerçekleşti ve bu ülkelerle kültürel ve ticari bağlar kuruldu. Nakşîlerle Arap sermayesi arasındaki bağlantıyı kuran isim Korkut Özal’dı.”<sup>5</sup>

<sup>2</sup> 1995 öncesinde İslâmcı kesimdeki servet ve sermaye birikimi için bkz. Bulut, F., *Tarikat Sermayesinin Yükselişi*, Öteki Yay., Ankara, 1995. Ayrıca bkz. Tuşalp, E., *Şeriat AŞ*, Bilgi Yay., Ankara, 1994.

<sup>3</sup> A.Ekber Doğan, “Siyasal Yansımalarıyla İslâmcı Sermayenin Gelişme Dinamikleri ve 28 Şubat Süreci,” *Mülkiye Dergisi*, Güz 2006, Cilt XXX, Sayı 252, s.52.

<sup>4</sup> Fatih Yaşlı, “Bir Uzlaşmanın Tarihi: Türk Sağı, Devlet ve AKP,” Çağdaş Sümer-Fatih Yaşlı (ed.), *Hegemonyadan Diktatoryaya, AKP ve Liberal-Muhafazakar İttifak*, Tan Yay., Ankara, 2010, 217.

<sup>5</sup> Yaşlı, F., a.g.k., s.219.

Özellikle AKP döneminde İslâmcı hareketin önder kadrolarının önemli bir bölümü özelleştirmeler, kamu mal ve hizmet alımları (özellikle belediye ihaleleri), kamu yapım ihaleleri (özellikle TOKİ, çift yol yapımı ihaleleri), Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’nun (TMSF) elindeki varlıkların satışı, aracılık/rüşvet, imar rantı gibi yollardan büyük bir sermaye birikimi gerçekleştirdi. Bir dönem AKP’nin üst düzey yöneticilerinden olan Abdüllatif Şener bu konuda şu değerlendirmeyi yapmaktadır: “Bu dönemdeki yolsuzluklar öyle büyük boyutlardadır ki; şunu samimi olarak söylüyorum, bu dönemin zenginleri açığa çıktığı zaman, TÜSİAD bile orta sınıfa dönüşecektir.”<sup>6</sup>

Bu süreç, İslâmcı hareketin önder kadroları ile sermayedar sınıfı ve emperyalistleri daha yakın bir işbirliğine götürdü.

Bu gelişme İslâmcı “işçi-işveren ilişkileri” alanında da etkilerini hissettirdi.

İslâmcılarla emperyalistlerin ittifakının ağırlıklı olarak anti-komünizm temelinde biçimlendiği dönemde, İslâmcı düşünürlerin büyük bölümü işçilerin sınıf kimliğini reddeden, işçiyi işverene bağımlı kılacak bir anlayışı savundu. Sermayedarların İslâmcılık iddiasının bulunmadığı koşullarda, sermayenin yoğun baskı ve sömürüsü İslâmcıları bağlamıyordu. Komünizme karşı ittifak önemliydi.

Ancak İslâmcı esnafın kapitalistleşmesiyle işçi-işveren ilişkilerine bakışta bir bölünme oldu.

Bir kesim, geleneksel çizgiyi daha bilinçli bir biçimde savundu; işçinin sınıf kimliğini ikinci planda tutmaya çalışacak bir kullandırma anlayışını işyerinde hâkim kılmaya çalıştı.

Buna karşılık, İslâmcılık iddiasında olan ve bu anlayıştan yararlanan bazı kapitalistlerin işçileriyle ilişkilerinde uyguladıkları acımasız ve inanç istismarcılığıyla daha da vahşileştirilmiş kapitalist yöntemler, eşitlikçi bir İslâm arzulayan kesimlerin tepkisini doğurdu. Bazı İslâmcı düşünürler, 20. yüzyılda önde gelen İslâmcı düşünürlerde hâkim olan anlayışı reddederek, işçi-işveren ilişkilerinde adâletli ve eşitlikçi bir çizgiyi savunmaya başladı. Ancak bu çizgiyi savunanlar, İslâmcı hareket içinde kapitalistleşen kesimlerinin hâkimiyetinin artmasıyla önemsiz bir düzeyde kaldı.

İşçi-işveren ilişkilerinde İslâmcıların büyük bölümü geçmişte emperyalistlerle anti-komünizm temelinde bir ittifak içindeydi. İslâmcı es-

<sup>6</sup> Aktaran, Deniz Yıldırım, *Tayyip’in Voleleri, Cemaat Ekonomisinin İşleyişi: “Peçeli Holding” Ağı*, Kaynak Yay., İstanbul, 2011, s.177.